

Et monument over truede alfabeter

 Af [Claus Fenger](#) 27. juli 2011 • I kategorien [Alfabeter](#), [Anmeldelser](#), [truede sprog](#)

Tim Brookes: *Endangered Alphabets: An essay on writing*. Forord af David Crystal. 185 sider, heraf 26 med farvefotos på glittet papir. Bogen kan købes for USD 10 + fragt hos forfatteren, timbrookes@burlingtontelecom.net. De 14+ originale trætavler, som bogen beskriver og viser fotos af, er ca. 45 x 25 cm og kan bestilles delvis eller samlet til udstilling mod betaling af fragt. (Foto: Glenn Moody)

Det er velkendt, ikke mindst blandt Sprogsmuseets læsere, at sprog uddør i stort tal, enten fordi deres brugere dør, eller fordi folk går over til et andet sprog, som det er sket med så mange sprog. Afhængigt af, hvordan man gør antallet af sprog op, tales halvdelen af verdens sprog af blot 0,2 % af verdens befolkning. Ifølge [Rosetta Project](#) kan mellem 50 og 90 % af alle sprog forventes at være forsvundet ved århundredets slutning, mange af dem uden særlig dokumentation.

Hver gang et sprog uddør, dør en særlig måde at anskue og beskrive verden, og viden og kulturarv går tabt.

Men det er ikke kun sprogenes bidrag til den kulturelle mangfoldighed, der er i fare. Det er i mange tilfælde også det tilhørende, enestående alfabet – her forstået bredt som enhver skrift, der hører til et bestemt sprog.

Forfatteren [Tim Brookes](#) har sat sig for at gøre verden opmærksom på dette noget oversete faktum. Hans udgangspunkt er amatørens – han er hverken lingvist eller antropolog – og hans måde at kommunikere budskabet på er æstetikens: Han har snittet en række meget smukke træplader med den samme korte tekst i en række truede alfabeter, og han har udgivet en bog om sit arbejde med dette [projekt](#): *Endangered Alphabets: An essay on writing*.

“Alle mennesker er født frie og lige ...”

Teksten er – meget apropos – artikel 1 fra FN's Verdenserklæring om menneskerettigheder, hentet fra [Omniglot.com](#), der i FN's ånd gengiver artiklen på så mange sprog som muligt. Se [oversigten på Omniglot](#) og vælg den egn, hvor et sprog forekommer. Det var de eksotiske alfabeter, Tim Brookes så her, der inspirerede ham til at gå i gang med sit træskærerprojekt.

På dansk lyder artikel 1 som følger:

„Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hinanden i en broderskabs ånd.“

Hvor det var muligt, har Tim Brookes fået verificeret, nyoversat eller ligefrem nyskrevet artiklen af en indfødt sprogbruger.

Og han nøjes ikke med at sidde derhjemme og korrespondere pr. post og email. I skrivende stund (juli 2011) er han taget til Bangladesh for at få skrevet teksten på nogle af minoritetssprogene i Chittagong Hill Tracts, hvor der ikke altid er lige fredeligt. Et hovedspring ud i den 3. verdens virkelighed, som han beskriver med indfølelse og lune på sin [blog](#).

Træet og snittet

Det træ, han brugte, fandt han på lokale savværker. Han valgte en særlig variant af ahorn med 'katteøjemønster' (jf. fugleøje i piber). Tavlerne er ca 45 x 25 cm, men de måtte ikke være renskærede på alle fire kanter; der skulle være en ujævn kant med eller uden bark.

Uanset om det afbildede alfabet oprindeligt var ridset med en knivspids på palmeblade eller trykt med støbte blytyper på papir, blev sætningen snittet i træpladen, malet op med sort lak og endeligt dækket med et lag klar lak, der fremhæver træets struktur.

Resultatet, som illustreret i bogen, er en serie spændende og meget smukke tavler, der på én gang bevarer en skriftvariation og sætter et monument over en skriftform, lige inden den (forhåbentlig ikke) uddør.

Hvornår er et alfabet truet?

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker små børns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk
4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

[FLERE NYHEDER >>>](#)

Verdens sprog på Sprogsmuseet.dk på et større kort

You are running an unsupported browser, some features may not work. [Få flere oplysninger](#)

Mere i kategorien 'Alfabeter'

En indfødt canadisk skrift: indiansk og inuktitut stavelsesskrift
 Gaddafi
 Runinskrifter som inte betyder någonting
 Danske runeindskrifter

Mere i kategorien 'Anmeldelser'

Sange fra skoven, mit tyveri og Yahya Hassan
 Længsel efter Brasilien
 Hvorfor danskerne er det lykkeligste folkefærd på jorden. Og hvorfor de ikke er. En sproglig analyse.
 Når reklamen selger mer enn et produkt

Mere i kategorien 'truede sprog'

Et møde med Karuk
 Sprogdrab

Nye kommentarer

Inuktitut fra Canada er beslægtet med grønlandsk. Skriften er udviklet af et stavelsesalfabet, der oprindeligt blev tegnet af missionæren James Evans til cree. Den har det usædvanlige, nærmest matematiske træk, at symbolerne repræsenterer forskellige lyde alt efter deres retning. Foto: Glenn Moody

Man kan utvivlsomt problematisere Tim Brookes' definition af et truet alfabet.

Grønlandsk blev engang skrevet med et par særlige bogstaver, som nu er afskaffet. Er det så et uddødt alfabet? Det nærtbeslægtede, canadiske inuit-sprog inuktitut skrives med et meget særpræget stavelsesalfabet. Hvor stor var ulykken, hvis det blev skrevet med latinske bogstaver ligesom grønlandsk? I sig selv måske ikke noget større tab. Men se engang på inuktitut-teksten i Tim Brookes' fornemme gengivelse. Den bidrager til verdens mangfoldighed.

Hvilke blomster i grøftekanten vil vi gerne undvære? Og, måske vigtigst, hvad mener

inuitterne selv?

Refleksioner

Undervejs bliver der plads i bogen til refleksioner.

For eksempel bliver der rundt omkring lagt et stort arbejde i at overføre alverdens alfabeter til computerfonte. Men måske gør man det truede alfabet en bjørnetjeneste. Tim Brookes fremhæver et eksempel fra Filippinerne, den håndskrevne *baybayin*, som nu bruges, lidt ligesom englændere bruger frakturen Wedding Text, til ceremonielle lejligheder. Hvis alle og enhver kan skrive den på computer, forsvinder den lille skriver, der lever af netop det, og håndværket går i glemmebogen.

Omvendt gør netop computeren det langt lettere at optegne og benytte et sjældent alfabet end dengang, man var nødt til at skære og støbe typer for at lave tidsskrifter og bøger. Alene på undertegnedes lille MacBook har jeg i princippet direkte adgang til 8 europæiske alfabeter, 3 afrikanske, 4 mellemøstlige ,instrukser', 8 asiatiske do., 8 sydasiatiske alfabeter, 15 sydasiatiske, 2 nordamerikanske og 3 ,diverse' alfabeter. Her er ikke medregnet 11 uddøde, såkaldt ,arkaiske alfabeter', hvortil runer fx hører.

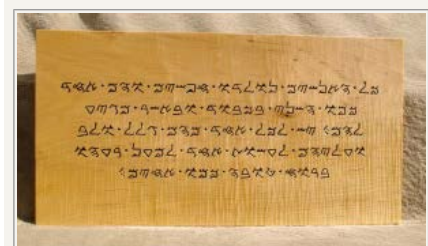
Forskning

Tim Brookes bevæger sig i et grænseland mellem kunst og forskning. Specielt hvad angår brugen af de truede alfabeter er der mange hvide pletter på landkortet:

- Er skriften egnet til at blive skrevet i hånden? Brookes får en [Cherokee](#)-indianer til at skrive de to sætninger; det tager hele 15 minutter, fordi skriveren møjsommeligt gengiver bogstaverne med seriffer og alle detaljer. Cherokeeeskriften er en stavelseskrift, der blev udviklet af en enkelt person i 1800-tallet, der kopierede bogstavformer, han så hos de hvide, og selv tilføjede nye. Skriften blev dengang hurtigt omsat til blytyper, så der kunne trykkes bøger med den. Hvad gør cherokee-skolebørnene i dag?
- Hvilket forhold er der mellem det truede alfabet og det sprog, der skrives med det? Spiller det fx en religiøs eller politisk rolle? Et sprog er en vigtig del af dets brugeres identitet, men hvor vigtig er netop skriften i den sammenhæng? For nogle af de truede skrifter (samaritansk, syriakisk) gælder det, at de tillægges stor religiøs betydning og – måske derfor – har bevaret arkaiske træk.
- Når en skrift bliver sjælden, øges dens eksotiske karakter, og der er chance for, at den vil blive brugt til specielle, rituelle eller ceremonielle formål. Vi kan tænke på, hvordan rollespillere eller tatovører bruger gotisk skrift. Kan skriften så siges at have overlevet?
- Det er almindeligt anerkendt, at en skrifts udseende hænger nøje sammen med de skriveredskaber og materialer, der historisk har været brugt til at fremstille den. Vikingernes (og andres)

USA alene rummer mange af verdens truede sprog. Tahlequah i Cherokee County, Oklahoma, er den eneste by i verden, der bruger skriften officielt. Bank of America skiltes på cherokee i downtown Tahlequah (tryk på første stavelse). Skiltning af den slags er mere symbolsk end funktionel – kun ganske få cherokee kan læse dem. Foto: Tim Brookes

Samaritansk tillægges religiøs betydning og har derfor bevaret skrifthistorisk arkaiske træk. Skriften er i relativ fremgang: nu kan mere end 700 læse og skrive den, hvor der i slutningen af det 19. århundrede kun var fire familier, der brugte den. Foto: Glenn Moody

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Monica Scheuer til Jødiske efternavne

jane til Jødiske efternavne

Inglês til Sprogene i Mozambique

Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?

Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?

Henrik Klindt-Jensen til Ded borrijnholska måled

Artikler om

aktuelle sprog **Alfabeter** Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark **Dansk** Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk **Ord**

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog **RUSSISK** Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort **Sprogpolitik** sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk **Udtale**

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	OmniGlot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	Resurser
oktober 2012	
september 2012	Bogstavlyd
juli 2012	Dansk sprognævn
juni 2012	Den danske ordbog
maj 2012	Dialekt.dk
april 2012	dk.kultur.sprog
marts 2012	Korpus.dk
februar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
januar 2012	Ordbog over det danske sprog
december 2011	Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
november 2011	Sproget.dk
oktober 2011	Svenska Akademien
september 2011	Ø (Schwa.dk)
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	

runer nedstammer vist nok fra etruskisk, men deres former, med få kurver og mange lige linjer, er som skabt til at skære i træ. Det latinske alfabet, især de små bogstavers former, er i høj grad præget af at være skrevet med gåsefjer og blæk. I et af Tim Brookes eksempler, baybayin, skrives bogstaverne med spidsen af en kniv på palmeblade. Hvilken rolle spiller den enkelte skrifts historie for dens overlevelseschancer, alt andet lige?

Tim Brookes i færd med at fylde de skårne bogstaver med sort lak. „Særlt nok en af de mest beroligende aktiviteter, jeg nogensinde har foretaget.“ Foto: Tim Brookes

En kommende udstilling?

Det er et spændende projekt – æstetisk, lingvistisk og antropologisk – og det kunne godt fortjene langt større opmærksomhed, end det umiddelbart får. Var det ikke noget for en forening eller et museum at låne Tim Brookes' tavler til Danmark og Europa og udstille dem? Opfordringen er hermed givet videre.

endangeredalphabets.com

Claus Fenger
[Fenger Grafik](#)

september 2010
juni 2010
maj 2010
april 2010
marts 2010
februar 2010
januar 2010
december 2009
november 2009
oktober 2009
september 2009
august 2009
juli 2009
juni 2009
maj 2009
april 2009
marts 2009

Læs også:

1. [UNESCOs nye atlas over verdens truede sprog](#) Tredje udgave af UNESCOs Atlas of the World's Languages in Danger er netop udkommet, og som hovedredaktør har jeg haft ansvar for, at det er kraftigt revideret og på flere...
2. [Festival der Sprachen](#) Sprogfestivalen i Bremen Var Bremen den sproglige verdenshovedstad i september-oktober 2009? Jævnligt fik vi mails og brochurer tilsendt om den storslåede begivenhed Festival der Sprachen. Der var aktiviteter for publikum,...
3. [Er jiddish et døende sprog?](#) Den dansk-jiddische avis Yidishe folkshtime 30.5.1916 med portræt af den kendte jiddische digter Sholem Aleykhem Jiddish er et germansk sprog, som formentlig er opstået for ca. 1000 år siden. Det...
4. [Indiansk prærietegnsprog i Nordamerika](#) Et af de bedre kendte fakta om nordamerikanske indianere, også i Europa, er at de brugte et tegnsprog for at kommunikere med hinanden. Men lige så kendt sprogets eksistens er,...

Tagget med: Alfabeter, Anmeldelser, balinese, cherokee, inuktitut, sprogdød, tiffinagh, truede sprog, typografi, udstilling, æstetik

2 kommentarer

Peter Bakker

25. september 2011 • 18:35

Sequoyas alfabet for Cherokee er nu også til rådighed til IPAD

Se: <http://indiancountrytodaymedianetwork.com/2011/09/exclusive-artist-roy-boneys-special-graphic-feature-on-the-chokeee-language/>

min kilde:

<http://languagelog.ldc.upenn.edu/nll/?p=3444>

Svar

Claus Fenger

16. september 2012 • 17:53

En lille opfølgning til artiklen: Tim Brookes har besøgt Chittagong Hill Tracts i Bangladesh, hvor der er en del truede alfabeter (og kulturer). Se hans video om det:

<http://www.kickstarter.com/projects/1496420787/endangered-alphabets-ii-saving-languages-in-bangla>

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.